

Nükleer Silâhların Yayılmasını Önleme

Prof. Dr. Suat BİLGE

Bu yıl Birleşmiş Milletlerde ele alınan konular arasında ekonomik kalkınma ve silâhsızlanma konularına üye devletler özel bir önem vermişlerdi. Silâhsızlanma konusunda da nükleer silâhların yayılmasını önleme amacı üye devletlerin büyük çoğunluğu tarafından paylaşılıyordu. Nükleer silâhların yayılmasını önlemenin öncelik kazanmasının iki nedeni vardı. Birinci neden, genel silâhsızlanmanın ancak uzun süreli bir çalışma sonunda varılacak bir anlaşma ile olabileceğinin anlaşılması idi. Böyle bir anlaşmaya varmak için de ilkönce bunun gerçekleşmesini zorlaştıracak engelleri ortadan kaldırmak gerekiyordu. Bu yolda hiç olmazsa mevcut nükleer silâhları sınırlamakta fayda vardı. İkinci neden, nükleer enerji alanında yapılan çalışmaların büyük devletler dışında diğer bazı devletlerin de isterlerse nükleer silâh yapmalarını mümkün kılacak bir merhaleye ulaşması idi.

Nükleer silâhların yayılması imkânının bu suretle yakın bir tehlike olarak ortaya çıkması Birleşmiş Milletleri tedbir almaya yöneltmiştir. Bu yöneltmeye Sovyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Meksika, Habesistan, Nijerya, Hindistan, Birmanya ve İsveç gibi çeşitli bloklara mensup ve amaçlar peşinde koşan devletlerin çaba ve teklifleri esas teşkil etmiştir. Bu ortak çaba Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 19 Kasım 1965 de nükleer silâhların yayılmasını önlemek amacıyla aldığı kararın büyük bir çoğunlukla kabulünü sağlamıştır.

Genel Kurulun 19 Kasım 1965 tarih ve 2028 sayılı kararı, baş kısmında konunun önemine dikkati çektikten sonra bu hususta yapılması gereken teşebbüsleri belirtiyor. Kararın başında başlıca nükleer silâhların yayılmasını önleme probleminin önemi ve aceleliği, nükleer silâhların yayılmasının bütün devletlerin güvenliğini tehlikeye soktuğu ve genel bir silâhsızlanmayı güçleştirdiği üzerinde durularak nükleer silâhların yayılmasını önleyecek bir anlaşmanın yapılması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Kararın met-

ninde nükleer silâhların yayılmasını önleyecek andlaşmanın usulu ve esası hakkında tavsiyelerde bulunmaktadır. Andlaşmanın yapılmasının incelenme ve hazırlanması onsekiz üyeli silâhsızlanma komitesine havale edilmektedir. Karar, yapılacak andlaşmada esas bakımından da beş noktanın gözönüne alınmasını istemektedir. Bunlar, andlaşmanın nükleer silâhların doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yayılmasına açık kapı bırakmaması, nükleer silâhlara sahip olan devletler ile olmayan devletler arasında sorumluluk ve yükümler bakımından karşılıklı bir dengeye dayanması, genel ve tam bir silâhsızlanmaya ve bu arada nükleer silâhsızlanmaya doğru bir adım teşkil etmesi, etkili bir uygulamayı öngörmesi ve bölgelerin nükleer silâhlardan arınması için ilgili devletlerin yapacakları anlaşmaları engellememesidir.

Birleşmiş Milletlerin nükleer silâhların yayılmasını önlemek için aldığı karar, yukarıda kısaca dokunulan, tahrip gücü çok fazla olan nükleer silâhların büyük devletlerden başka, tabir caiz ise orta devletler tarafından da yayılması hazırlıklarının ilerlemesinin bir belirtisidir.

Nükleer silâhların tahrip gücünün büyüklüğü hakkında bütün uzmanlar birleşmektedir. Bir Fransız uzmanına göre nükleer silâh sadece yeni bir silâh değildir. (1) Nükleer silâhların gücü şimdiye kadar kullanılan silâhlar ile kıyaslanamayacak kadar büyüktür. 20 KT'lik orta büyüklükte bir atom bombasının tahrip gücü 75'lik 4 milyon topun ateşine eşittir. 1 MT'lik termonükleer bir bombanın gücü ise gene 75'lik 200 milyon topun ateşine eşittir. Nükleer silâhın bu tahrip gücü atom döküntüleri dolayısıyla çok geniş bir alana yayılmaktadır. Nükleer silâh bu tahrip gücü ile sadece yeni bir silâh değil, stratejide devrim yaratan bir araçtır. Diğer taraftan nükleer silâh oldukça sıhhatle dünya yüzünde mevcut bütün hedeflere yöneltebilmektedir. Artık Hamburg'u tahrip etmek için 1000 uçağa veya Berlin'i yıkmak için bir ordunun bütün toplarına ihtiyaç kalmamıştır. Bunlar tek bir atom bombası ile yapılabilir hale gelmiştir. Bir İngiliz generali de aynı görüşü paylaşmaktadır. (2) Atom bombasının bu tahrip gücü ortaya yeni bir durum da çıkarmıştır. Nükleer silâhlara karşı etkili bir savunmada bulunmak mümkün değildir. Çünkü karşı tarafın nükleer silâhları tahrip edilirken geriye bir

(1) Général Beaufre «Introduction A la Stratégie» Paris 1963 s. 63 - 64

(2) Sir Dermot Boyle «Thoughts on The Nuclear Deterrent» The Year Book of World Affairs 1962 s. 3

tane atom bombası da kalsa bunun tahrip gücü bir ülke veya büyük bir şehri ortadan kaldırmaya yetecektir.

Nükleer silâhların yayılmasını önlemek için acele tedbirler alınması zorunluluğu bu tahrip gücü çok fazla silâhın orta büyüklükteki devletler tarafından da yapılmasının mümkün olduğunun ortaya çıkmasından ve birçok devletlerin bu alandaki hazırlıklarının ilerlemesinden doğmaktadır. Başlangıçta nükleer silâh yapımı büyük bir teknik güce ve maddî kaynaklara sahip olmaya bağlı idi. Teknolojinin ilerlemesi nükleer silâhların maliyetini düşürmüştür. (3) Nükleer silâhların yapımını kolaylaştıran diğer bir gelişme de nükleer enerji alanında yapılan araştırmalardan bazılarının hem sivil hem askerî ihtiyaçlar için kullanılabilmesidir. Sivil amaçlar ile girilen nükleer çalışmalar bir merhaleden sonra atom bombasında kullanılan ham maddenin üretilmesi ile askerî amaçlara, yani nükleer silâh yapımına da yaramaktadır. Amerika Birleşik Devletlerinin nükleer programını yönetenler bu bakımdan kendilerine yöneltilen tenkidlere, yani Amerika Birleşik Devletlerinin diğer devletlerin nükleer silâh yapımına yardım ettiği iddiasını Amerika Birleşik Devletleri yardım etmese de diğer devletlerin kendi başlarına nükleer silâh yapabildikleri cevabını vermektedirler. Fakat gerçekte nükleer enerji alanında girilen araştırmalar ister istemez nükleer silâh yapımını kolaylaştırmaktadır. Zira küçük araştırma reaktörlerinde kullanılan U—235'in nötron sağlamasına mukabil aynı madde büyük reaktörlerde kullanıldığı zaman nükleer silâh yapımına yarayan plütoniyum üretmektedir. (4) Nitekim nükleer teknolojinin gelişmesi, iki üstün devletten, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliğinden sonra İngiltere'nin, Fransa'nın ve Komünist Çin'in nükleer silâh yapmalarını mümkün kılmıştır.

İngiltere'nin nükleer silâh yapımı kararını etkileyen ana olay atom bombasının Hiroşima ve Nagasaki'ye atılması ile elde edilen sonuçtur. Bu sonuç nükleer silâhların üstünlüğünü ispatlamıştır. (5). Tabii İngiltere de bu silâha sahip olmak istemiştir. İngiliz bilim adamları Kanadalılar ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri nükleer enerji programının gerçekleşmesine katılmışlardır. İngilte-

-
- (3) William C. Foster «New Directions In Arms Control And Disarmament» Foreign Affairs 1965 c. 43 No. 4 s. 591
- (4) John A. Hall «Atoms For Peace Or War» Foreign Affairs 1965 c. 43 No. 4 s. 607
- (5) Alfred Goldberg «The Atomic Origins Of The British Nuclear Deterrent» International Affairs 1964 c. 40 No. 3 s. 409

re bu ilmî işbirliğinin devam edeceğini ve Amerika Birleşik Devletlerinin yaptığı denemelerden faydalanabileceğini düşünüyordu. Fakat Amerika Birleşik Devletlerinde 1946 yılında Mc Mahon kanunu kabul edildikten sonra İngiliz bilim adamları atom bombası yapımına katılmaktan alıkonuldular ve Amerika Birleşik Devletleri İngiltere'ye atom bombasının yapımı ile ilgili bilgileri vermeyi reddetti. Reddin nedeni Amerika Birleşik Devletleri tarafından o zaman nükleer enerjinin milletlerarası kontrolünü sağlamak ümidi ile izah edilmiştir. Amerikalılara göre atom sırlarına İngiltere'nin ortak edilmesi diğer devletlerin milletlerarası kontrolü kabulünü güçleştirecekti. Bir aralık Amerika Birleşik Devletlerinin artan uranyum ihtiyacı ve Belçika Kongosunda Katanga eyaletinde bulunan uranyum yataklarının İngiltere'nin kontrolü altında bulunması, nükleer enerjinin milletlerarası kontrolünün sağlanamaması ve Sovyetler Birliğinin de atom bombası yapması karşısında Amerika Birleşik Devletleri 1949 yılında İngiltere ile tam işbirliğine gitmeye karar vermiştir. Fakat Kongre atom sırlarının diğer herhangi bir devlete verilmesine karşı koymuştur. Gerçekte İngiltere'nin düşüncesi nükleer silâh yapımında Amerika Birleşik Devletlerinin denemelerinden ne derece yararlanabileceği idi. Bu yararlanma sağlanmasa da İngiltere nükleer silâh yapımına kararlı idi. İngiltere'de nükleer silâh yapımı İşçi Partisi iktidarda iken 1947 yılında kararlaştırılmış ve sonuç ancak ilk deneme ile 3 Ekim 1952 tarihinde, beş yıl sonra alınabilmiştir. İngiliz nükleer silâh yapımında malî güçlüklerden başka atom bombasını hedefine ulaştıracak yeterlikte uçakların geliştirilmesi engeli ile karşılaşmıştır. Bu, atom bombasının yapımından daha büyük güçlüklerin yenilmesini gerektirmiştir. (6) İngiltere ancak 1952 yılında Amerika Birleşik Devletlerinin B—52 ve B—58 uçakları ile kıyaslanabilecek atom bombası taşıyıcı 180 uçağa sahip olabilmiştir. Bu uçakların menzili 4000 mil ve yükselebileceği yükseklik 50.000 ayaktır. (7) İngiltere bu araçlarla Sovyetler Birliğine kadar uzanan bir alanda kendi nükleer silâhını kullanabilecek hale gelmiştir.

Fransa'nın nükleer enerji programı hemen savaştan sonra 1945 yılında başlamıştır. (8) Programın 1945 - 1950 yılları arasındaki ilk

-
- (6) Alfred Goldberg «The Military Origins Of The British Nuclear Deterrent», International Affairs 1964, c. 40, No. 4 s.600-618
- (7) Aynı makale, s. 618
- (8) Wolf Mendl «The Background Of French Nuclear Policy», International Affairs 1965 c. 41 No. 1 s. 22 - 23

devresinde nükleer enerjinin üretilmesinde kullanılacak alt-yapı ve çalışacak büyük sayıda teknisyen yetiştirilmiştir. 1950 - 1955 yıllarını kaplayan ikinci devrede nükleer enerji ham maddesi Fransa ve Fransa'ya bağlı memleketlerde aranmış ve üretilme imkânları sağlanmıştır. 1956 yılında da atom bombasının yapılması kararlaştırılmıştır. Fransa nükleer enerjiden askerî alanda faydalanmayı 1954 yılından itibaren düşünmeye başlamıştır. Fransa'nın Çin - Hindî ve Cezayir'de giriştiği savaşlar kendisinde gerçek savaşın içten yıkma ve gerilla taktiği ile yürütüldüğü, açık savaşın ise ancak nükleer silâh ile önlenebileceği inancını doğurmuştur. Bu ana düşünceye ilâveten Amerika Birleşik Devletlerinin atom sırlarını açıklamaması ve bağımsız bir dış politika gütmeye isteği Fransa'ya 1956 yılında nükleer silâh yapma kararını aldırılmıştır. Bu kararın başında ve sonunda de Gaulle'ün azmi etkili olmakla beraber esas rolü değişen hükümetler arasında kilit mevkileri tutan politeknisyen aydınlar oynamıştır. Fransa da atom bombasını yaptıktan sonra bunu hedefe ulaştıracak uçak tipinin geliştirilmesinde ve bilhassa bu uçakların havada ikmalinde İngiltere'nin karşılaştığı güçlüklerle benzer engelleri yenmek zorunluluğunda kalmıştır. Fransa'nın ekonomik ve teknik imkânları atom bombası yapımını takriben iki misli bir sürede gerçekleştirmesini mümkün kılmıştır.

Komünist Çin nükleer enerji programını nisbeten daha geç bir tarihte başlatmıştır. Bu programın gerçekleşmesi için Çin 1958 yılına kadar Sovyetler Birliğinden yardım görmüştür. Sovyetler Birliği 1958 yılından sonra Komünist Çin'le nükleer işbirliğini kesmesine rağmen Çin nükleer silâh yapımı hazırlıklarına devam etmiştir. Bu hazırlıklar 1964 yılı ekiminde ilk sonucunu vermiş ve Komünist Çin ilk atom bombası denemesini yapmıştır. (9) Çin geçen yıl mayıs ayında da ikinci atom bombasını patlatmıştır. Çin'in nükleer silâh yapımındaki bu başarısı uzmanların yaptığı tahminleri değiştirmiştir. Yeni tahminler Komünist Çin'in üç yıl içinde hidrojen bombası ve on yıl içinde de orta menzilli füzeleri yapabileceği yolundadır. Fakat Komünist Çin yaptığı atom bombalarını hedeflerine, meselâ Amerika Birleşik Devletlerine ulaştırarak uçağı henüz geliştirememiştir. Bu durumda Komünist Çin'in nükleer silâhları ancak komşuları üzerinde etkili olabilmektedir.

Son zamanlarda basında çıkan haberler İsrail'in de Fransa ile işbirliği halinde nükleer silâh yapımı hazırlığına giriştiğini açıkladı.

(9) Ralph L. Powell «China's Bomb: Exploitations And Reactions» Foreign Affairs 1965 c. 43, No. 4 s. 616

maktadır. (10) Ayrıca Batı Almanya, İtalya, İsveç, İsviçre, Hindistan ve Japonya'nın da nükleer silâh yapacak hale geldikleri tahmin edilmektedir. (11) Bütün bu gelişmeler nükleer silâhların yayılmasının başladığını ve tehlikenin yakınlığını göstermektedir.

Orta devletlerin nükleer silâhlara sahip olmalarının mahzur ve faydaları üzerinde çeşitli görüşler ileri sürülmektedir. Bu bakımdan konuyu İngiltere için ele alan İngiliz hava mareşali Sir Dermot Boyle'nin savunduğu görüşleri belirtmekte fayda görüyoruz. İngiltere'nin nükleer silâhlara sahip olmasının pahalı ve etkisinin sınırlı olduğu yolunda yapılan tenkidlere de cevap teşkil eden bu görüşler şöyle özetlenebilir: (12) Nükleer silâh giderleri İngiltere'nin milli hasılasının yüzde sekizi kadardır. Bu kadar bir giderle İngiltere milli güvenliğini sağlamakta ve dost ve düşmanları nezdindeki nüfuzunu devam ettirmektedir. (13) Amerika Birleşik Devletlerinin nükleer kuvvete sahip olması İngiltere'nin nükleer silâhlara sahip olma ihtiyacını ortadan kaldırmaz. Çünkü her iki dünya savaşında da Amerika Birleşik Devletlerinin savaşa katılması iki yıldan fazla bir zamanın geçmesini gerektirmiştir. İngiltere gelecek bir savaşta Amerika Birleşik Devletlerinin nükleer kuvvetini kullanmasını daha kısa bir süre de bekleyemez. Amerika Birleşik Devletlerinin diğer devletler için gelecekte bir nükleer savaşa katılmasını güçleştirecek diğer bir unsur da Amerikan şehirlerinin mukabil nükleer tahribe maruz kalması endişesinin Amerika Birleşik Devletlerinin savaşa katılma kararında oynayacağı roldür. Bundan başka ilerde İngiltere ile Amerika Birleşik Devletleri arasında görüş ayrılığı çıkabilir. İngiltere, Amerika Birleşik Devletlerinin mutabık olmadığı veya desteklemediği bir menfaatinin korunması için Amerikan nükleer kuvvetine güvenemez. Böyle bir ihtimal her zaman gerçekleşebilir. Bu takdirde İngiltere'nin kullanma kararı kendi elinde bulunan bağımsız nükleer silâhlara sahip olması gereklidir. (14) Nihayet

(10) 8 Ocak 1966 tarihli Le Monde gazetesi

(11) Alastair Buchan «The Changed Setting Of The Atlantic Debate» Foreign Affairs 1965 c. 43, No. 4 s. 582

(12) Sir Dermot Boyle, z.g.m., s. 8 - 10

(13) İngiltere'nin ekonomik imkânlarının tek başına nükleer silâhlara sahip olmaya devam etmesine elverişli olmadığını düşünenler İngiltere'nin Batı Avrupa memleketleri ile işbirliği yaparak çok taraflı bir nükleer kuvvete katılmasını tavsiye etmektedirler: A.J.R. Groom «The United States And The British Deterrent», The Year Book of World Affairs 1964 s. 73 - 95

(14) İngiltere'nin nükleer silâhlara sahip olması kendisine dünya politikasında serbesti sağlar: A. L. Burns «Military Technology, And International Politics» The Year Book of World Affairs 1961 s. 190

Amerika Birleşik Devletlerinin desteklemediği bir nükleer savaşı İngiltere'nin kendi nükleer silâhları ile kazanamayacağı görüşü de doğru değildir. Bu görüş nükleer stratejinin gereklerini gözönüne almamaktadır. Nükleer stratejide önemli olan mukabele edilebileceğinin bilinmesidir. Eğer Sovyetler Birliği veya bir başka devlet İngiltere'nin nükleer silâhlar ile mukabele edeceğini kesin olarak bilirse İngiltere'ye karşı nükleer silâh kullanamaz. İngiliz hava marşalinin bu görüşlerine Fransa'nın bağımsız bir dış politikaya sahip olmak için nükleer silâhlara sahip olma inancını da ilâve etmek gerekir. İleri sürülen bu görüşler nükleer silâhlara sahip olan devletlere karşı nükleer silâhlara sahip olmanın verdiği imkânlardır. Bu imkânların nükleer silâhlara sahip olmayan devletlere karşı ifade ettiği üstünlük ise tartışma konusu olamayacak kadar açıktır. Bu bakımdan Fransa'nın nükleer silâhlara sahip olmakla Almanya'ya karşı bugün elde ettiği üstünlüğü hatırlamak kâfidir. (15)

Yukarda özetlenen görüşlerle nükleer silâhlara sahip olma amacı veya bu silâhların yayılması yapılacak milletlerarası bir anlaşma ile önlenebilecek midir? Bu soruyu iki bakımdan cevaplandırmak faydalı olur. İlkönce politik bakımdan Birleşmiş Milletler kararında öngörülen anlaşmayı yapmak mümkün olacak mı sorusunu ele almak gerekir. Sonra da bir anlaşma yapılırsa da etkili olacak mı konusu hakkında tahminlerde bulunmaya çalışılabilir.

Nükleer silâhların yayılmasını önleyecek bir anlaşmanın yapılması için politik durum elverişli görünmektedir. Böyle bir anlaşmanın yapılması ile ilgili başlıca Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında bir yakınlaşma vardır. (16) Bu yakınlaşma, görünüşteki güçlülere rağmen, özellikle silâhsızlanma ve silâhların kontrolü konularında bazı anlaşma belirtilerini ortaya çıkarmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği, Küba krizindenberi uzun süreli menfaatlerinin soğuk savaşın hafifletilmesi ile daha iyi gerçekleşeceğini anlamıştır. Bu anlayış kendini silâhsızlanma ve bunun kontrolü konularına ilgi göstermek şeklinde ortaya çıkmıştır. Washington ve Moskova arasında doğru hattın kurulması, Birleşmiş Milletlerin uzaya kütle tahrip araçlarının konmasını yasaklama hakkındaki kararı, nükleer maddelerin üretiminin sınırlandırılması, yeryüzü nükleer denemelerinin yasaklanması bahis konusu yakınlaşmanın belirtileridir. Nihayet yazının başında zikredilen Birleşmiş Milletlerin 19

(15) C.B. Joynt «Arms Races And The Problem Of Equilibrium» The Year Book of World Affairs 1964, s. 30

(16) William C. Foster, z.g.m., s. 587

Kasım 1965 tarih ve 2028 sayılı kararının Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliğinin de katıldığı büyük bir çoğunlukla oylaması olumlu bir gelişmedir. Bu gelişme nükleer silâhların yayılmasının önlenmesinin aceleliği hakkında Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında görüş birliğine doğru bir adımdır. Gerçekte, 15 yılı geçen uzun bir zamandanberi nükleer silâhları sahip olan Sovyetler Birliğinin ve ondan daha evvel aynı silâhları sahip olan Amerika Birleşik Devletlerinin nükleer silâhların yayılmasını önlemek için kendi üretimlerine bir kısıntı getirmeleri mevcut dengeyi değiştirecek nitelikte değildir. Buna mukabil bazı devletlerin nükleer silâh yapımı imkânlarına yaklaşmaları karşısında bu silâhların yayılmasını önlemekte gecikme olumsuz önemli sonuçlar doğurabilir.

Nükleer silâhların yayılmasını önlemek için girişilen çabada bu elverişli politik havada yegâne bulut Komünist Çin'in bahis konusu andlaşmaya katılmaması ihtimalidir. Amerika Birleşik Devletlerinde bu bakımdan ileri sürülen düşünce Komünist Çin katılmaması da nükleer silâhların yayılmasını önlemek için bir andlaşma yapmakta fayda olduğudur. Çünkü Komünist Çin nükleer silâhların hedeflerine ulaştıracak araçları geliştirene kadar nükleer dengede etkili bir unsur olamayacaktır. Daha sonra da, on veya yirmi yıl sonra Çin idarecileri değişince ve ekonomik gelişmesi sonucunda bir savaşta kaybedeceği değerlere sahip olunca Komünist Çin'in de Sovyetler Birliği'nin şimdiki durumu gibi tutumunu değiştirmesi beklenebilir. (17)

Birleşmiş Milletlerin nükleer silâhların yayılmasını önlemek için kabul ettiği kararda bu amaçla yapılacak andlaşmada uygulanmanın fiilen sağlanması için gereken hükümlerin öngörülmesi de şart koşulmuştur. Bu şartın ne şekilde gerçekleşebileceği hakkında kararda bir açıklık yoktur. Nükleer silâhların yayılmasını önlemek için şimdiye kadar birçok usuller düşünülmüştür. Bu amaçla nükleer silâhlardan arınmış bölgeler kurulabilir, nükleer silâhları taşıyacak uçak veya füzelerin satışı veya verilmesi sınırlanabilir ve nihayet nükleer silâhların yayılmasını önleyici andlaşmalar yapılabilir. Nükleer silâhların yayılmasını önleyici andlaşmalarda, nükleer silâhlara sahip olan devletler bu silâhlar hakkındaki bilgileri **ve silâhları diğer devletlere vermemeyi taahhüt ederler ve buna mukabil nükleer silâhlara sahip olmayan devletler de bu silâhları yap-**

(17) Aynı makale, s. 599

mamayı veya başka devletlerden sağlamamayı vadederler. (18) Nükleer silâhlara sahip olmayan devletlerin böyle bir yüklem altına girmek için nükleer silâhlara sahip olan devletlerden nükleer silâhların kendilerine karşı kullanılmıyacağına dair ortak bir teminat istemeleri de muhtemeldir. (19) Nihayet nükleer silâhların yayılmasını önleme andlaşmalarının, fiilî uygulanmalarını sağlamak için bir kontrol sistemini ve ihlâllerine karşı da gerekli müeyyideleri derpiş etmesi lâzımdır. Kontrol, milletlerarası teftiş veya askerî istihbarat ile olabilir. Andlaşmanın ihlâllerine karşı müeyyide milletlerarası veya aynen mukabele şeklinde olabilir. Milletlerarası teftiş tek taraflı istihbarattan daha etkili bir kontrol sağlayabilir. Çünkü milletlerarası bir teftişin ortaya çıkardığı ihlâller daha kolaylıkla müeyyide uygulanmasını sağlar ve ayrıca askerî istihbarat yapılmasına engel olmaz. (20) Milletlerarası kontrolün etkisinin artması devletlerin egemenliklerinden yapacakları fedakârlıkla oranlıdır. Zamanımızda birçok devletler egemenlikleri hakkında çok büyük bir hassasiyet gösterdiklerinden nükleer silâhların yapımını kontrol için öngörülecek usulun etkisi ister istemez sınırlı kalacaktır.

Nükleer silâhların yayılmasını önlemek için bir andlaşma yapılabildiği takdirde bundan ne gibi sonuçlar doğabilir? Bu soruya verilen en iyimser cevap nükleer enerjinin yalnız barışçı amaçlar için kullanılmasının sağlanacağıdır. Politik bakımdan da derin değişiklikler olacağına dair tahminler vardır. Amerikalı bir idarecinin bu hususta yaptığı tahmin örnek olarak gösterilebilir. Bu idareciye göre nükleer silâhların yayılmasını önleme Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında işbirliği yapılmasını gerektireceğinden bu işbirliği NATO ve Varşova Paktının dağılmasına yol açabilir. (21)

Şahsen bu sonuçlara katılmakta tereddüt ediyoruz. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz üzere nükleer enerji alanında yapılan çalışmalarını sivil ve askerî amaçlar için diye kesin olarak ayırmak ve barışçı amaçlar ile yapılan araştırmalardan askerî bakımdan yararlanmayı önlemek güçtür. Bunun için çok etkili milletlerarası bir teftiş sisteminin kurulması da devletlerin egemenlikleri hakkında çok hassas

(18) Aynı makale, s. 595

(19) Alastair Buchan, z.g.m., s. 585

(20) Hedley Bull «Two Kinds Of Arms Control» The Year Book of World Affairs 1963 s. 161

(21) William C. Foster, z.g.m., s. 601

oldukları bir devrede mümkün değildir. Politik bakımdan NATO ve Varşova Paktının dağılmasını yalnız nükleer silâhların yayılmasını önleme andlaşmasına bağlamak aceleci bir tahmindir. NATO Varşova Paktı, kurulmalarına sebep olan şartların devam etmesine veya ortadan kalkmasına göre devam eder veya dağılabilir.

Nükleer silâh yapımı imkânlarına henüz sahip olmayan Türkiye'nin nükleer silâhların yayılmasını önleyecek bir andlaşmaya katılması ve bu andlaşmanın etkili bir milletlerarası teftiş sistemi dayanmasını savunması menfaatinedir. Ancak kendi güvenliğinin en iyi kendimiz sağlayabileceğimizden bu andlaşmaya fazla ümitsizlik bağlayıp kendi nükleer enerji çalışmalarımızı yavaşlatmamız geçkinci bir tutum olmaz. Üzerinde yaşadığımız bölgede İsrail'in belki Mısır ve Yugoslavya'nın da nükleer silâh yapımı hazırlıklarına girişmeleri karşısında bu çalışmaları dikkatle izlememiz ve gelişmelere göre millî bir fedakârlığa mal olsa da bizim de aynı zırlıklara başlamamız gerekir.